

AGROBIZNES, FAN VA TEXNOLOGIYALAR

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON
JURNALI

Агробизнес, наука и технологии

Agribusiness, science and technology

ISSN:
3060-5245

Toshkent-2026

Platform & workflow by
OJS / PKP

BOSH MUHARRIR

Oblomuradov Narzullo Naimovich – i.f.d. (DSc), professor.

Bosh muharrir o'rinbosarlari:

Islamov Soxib Yaxshibekovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Farmonov To'liqin Xayitmurodovich – i.f.d. (DSc), professor.

Muharrir:

Beglayev Uchqun Xurramovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent.

Tahrir hay'atining xalqaro a'zolari:

Kusainov Xalel Xaymullayevich – i.f.d. professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

Vilija Aleknevičienė – i.f.d. professor (Universitet Vitovta Velikogo)

Gilbert Ludwig – professor, (Jamk University of Applied Sciences)

Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich – i.f.d. professor (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo'jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))

Daiva Makutenene – professor, (Vitautes Magnus universiteti, Litva)

Xaitboyeva Nargiza Alikulovna – i.f.d. dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)

Tahrir hay'ati:**08.00.00-Iqtisodiyot fanlari:**

Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – i.f.d. (DSc), professor;

Saidov Muxammad-Ali Xakimovich – i.f.d. (DSc), professor;

Rustamova Iroda Baxramjanovna – i.f.d. (DSc), professor;

Ochilov Ilhom Sayitqulovich – i.f.d. (DSc), professor;

Askarov Nazimjon Niyozovich – i.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Altinbek Yangibayevich – i.f.d. (DSc), professor;

Boltayev Abror Sayitmuradovich – i.f.d. (DSc), dotsent;

Abduvasikov Abduaziz Abdulazizovich – i.f.n. professor;

Mamadiyarov Dilshad Uralovich – i.f.n. dotsent;

Achilov Mashrab Ulug'bekovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Galimova Feryuza Rafikovna – i.f.n. dotsent;

Odilova Dilnozaxon Barnayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Yangiboyev Dilshod G'ulomovich – i.f.f.d. (PhD);

Saidova Dildora Nurmatovna – i.f.n. dotsent;

Dexkanova Nilufar Sagdullayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Roziqov Jahongir Mustaqim o'g'li – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Boltayev Nurali Shiramatovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Ibragimova Madina Ismoilovna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Javlijev Nuriddin Bektemir o'g'li – i.f.f.d. (PhD).

06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari:

Shokirov Alisher Djuraboyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Mardanov Husniddin Xolbozorovich – q.x.f.d. (DSc);

Abdiyev Fozil Rashidovich – q.x.f.d. (DSc);

Sattorov Maqsud Axtamovich – q.x.f.d. (DSc);

Yuldashov Nurbek Ergashovich – v.f.d. (DSc);

Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich – q.x.f.d. (DSc), dotsent;

Namazov Ixtiyor Choriyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Xudayqulov Jonibek Bozarovich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Eshonqulov Jamoliddin Saporboy o'g'li – q.x.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Anvar Kodirullayevich – b.f.n., katta ilmiy xodim;

Atabayev Ma'ruf Maxmudovich – q.x.f.n. professor;

Safarov Asqar Asadullayevich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Mustafakulov Davron Mamatqulovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Kasimov Botir Sadriddinovich – q.x.f.f.d. (PhD);

Akramov Umidilla Ikramdjanovich – q.x.f.n. dotsent;

Elboboyev Abdug'ani Shuxrat o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Muxammadov Yo'ldoshbek Akmal o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Maxmudova Shaxnoza Abdufattaxovna – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Idrisov Xusanjon Abdujabborovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent.

MUASSIS

Toshkent davlat agrar
universiteti

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko'chasi, 2-uy.

Jurnalning telegram manzili:

t.me/agrobiznes_elektronjurnal

E-mail: licht-1989@mail.ru

Jurnalning rasmiy sayti:

<https://www.agrobiznesjournal.uz>

Tel: +(998) 93 439 30 00

JURNALNING ILMIYLIGI:

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 30.11.2024-yildagi
№364/5-sonli qarori bilan
08.00.00-Iqtisodiyot fanlari
bo'yicha, 08.05.2025-yildagi
№370/5-sonli qarori bilan
06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari
bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy
ilmiy natijalarini chop etish
tavsiya etilgan milliy ilmiy
nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

Elektron nashr, 73-sahifa.
2026-yil, oktabr.

MUNDARIJA

KONSTANTIN IVANOVICH KURPAYANIDI

Green energy transition in Central Asia: capacity growth, technological diversification and system constraints.....11

TURSUNKULOVA GULCHIROY BURXONOVNA

Meva-sabzavotchilik korxonalarida biologik aktivlarni hisobga olishni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish.....24

MO'MINOV ABDUVALI AKBARALIEVICH, DJO'RAEV MUQIMJON YAQUBJONOVICH

Tritikale seleksiyasida molekulyar markerlardan foydalanishning iqtisodiy samaradorligi: QTL, SSR, SNP va KASP yondashuvlari asosida.....30

KARIMOV NURBEK DEXKANOVICH

Yeryong'oq yetishtirishda oqqanotga qarshi kimyoviy himoya tadbirlarining iqtisodiy samaradorligini baholash.....43

SAYIPOV BEGZOD RAHIMOVICH

Valyuta kursi tebranishlari indeksini hisoblash va baholash.....53

KARIMOV NURBEK DEXKANOVICH

Yeryong'oq ekinlarida o'rgimchak kanaga qarshi kimyoviy kurash choralarining iqtisodiy samaradorligini baholash.....63

SHOMURODOV TOHIR BOYMUROD O'G'LI

Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda aholi daromadlarining o'rni haqidagi nazariy yondashuvlar.....73

OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA AHOLI DAROMADLARINING O'RNI HAQIDAGI NAZARIY YONDASHUVLAR

SHOMURODOV TOHIR BOYMUROD O'G'LI

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Iqtisodiyot nazariyasi” kafedrası katta o'qituvchisi, PhD

E-mail: t.shomurodov@tsue.uz

Annotatsiya. Mazkur maqolada aholi daromadlari bilan oziq-ovqat xavfsizligi o'rtasidagi bog'liqlikning nazariy asoslari tahlil qilinadi. Tahlil 2023-2025-yillarga oid xalqaro va milliy statistik ma'lumotlar oziq-ovqat xavfsizligi va oziqlanish holati hisobotlari, AQSH Qishloq xo'jaligi vazirligining Global oziq-ovqat indeksi va boshqa bir qator ma'lumotlar bilan asoslangan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, har bir nazariy yondashuv faqat qisman mexanizmni aks ettiradi. Daromadlar o'sishi, asosan, keng qamrovli bo'lgan va institutsional barqarorlik, narxlar nazorati hamda ijtimoiy himoya bilan mustahkamlangan holatlardagina oziq-ovqat noxavfsizligini qisqartiradi. O'zbekistonda qashshoqlik darajasining 2023-yildagi 11 foizdan 2025-yilda 5,8 foizgacha pasayishi kambag'al oilalar foydasiga yo'naltirilgan daromad o'sishi ushbu nazariy mexanizmlarning bir nechtasini bir vaqtda ishga tushirishi mumkinligini yaqqol namoyish etadi.

Kalit so'zlar: oziq-ovqat xavfsizligi, aholi daromadlari, huquqiy imkoniyatlar yondashuvi, doimiy daromad gipotezasi, Engel qonuni, oziq-ovqat rejimlari nazariyasi, inson kapitali.

Аннотация. В данной статье анализируются теоретико-концептуальные основы взаимосвязи между доходами населения и продовольственной безопасностью. Концептуальный анализ подкреплён статистическими данными за 2023-2025 годы из докладов о состоянии продовольственной безопасности и питания в мире (SOFI), доклада Global Food Assessment Министерства сельского хозяйства США, Глобального индекса продовольственной безопасности и национальных данных мониторинга бедности Узбекистана. Результаты показывают, что каждый концептуальный подход отражает лишь частичный механизм: рост доходов снижает продовольственную небезопасность главным образом там, где он носит широкий характер и подкрепляется институциональной стабильностью, контролем цен и социальной защитой. Снижение уровня бедности в Узбекистане с 11% в 2023 году до 5,8% в 2025 году служит примером того, как ориентированный на бедные слои рост доходов способен одновременно задействовать несколько из этих теоретических механизмов.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, доходы населения, концепция прав доступа, гипотеза перманентного дохода, закон Энгеля, теория продовольственных режимов, человеческий капитал.

Abstract. This article reviews the theoretical and conceptual basis of the link between income of population and food security. The conceptual synthesis is illustrated by the use of global and national statistics for 2023-2025 from the State of Food Security and Nutrition in the World reports, USDA Global Food Assessment, Global Food Security Index and national poverty-monitoring data for Uzbekistan. The evidence suggests that each approach captures a partial mechanism. Income expansion reduces food insecurity, but mainly where growth is broad-based and supported by institutional stability, price control and social protection. The example of Uzbekistan's poverty reduction from 11 percent in 2023 to 5.8 percent in 2025 shows that pro-poor income growth can activate a number of these theoretical mechanisms at the same time.

Keywords: food security, household income, entitlement approach, permanent income hypothesis, Engel's law, food regimes theory, human capital.

KIRISH

So'nggi uch yil davomida global oziq-ovqat xavfsizligi manzarasi sekin, ammo notekis yaxshilanish tendensiyasini namoyon etmoqda. Birlashgan

Millatlar Tashkilotining beshta ixtisoslashgan agentligi tomonidan muntazam e'lon qilib boriladigan "Dunyoda oziq-ovqat xavfsizligi va oziqlanish holati" 2025-yilgi hisobotiga ko'ra, 2024-yilda dunyo aholisining 8,2 foizi, ya'ni taxminan 673 million kishi surunkali ochlikni boshdan kechirgan. Bu ko'rsatkich 2023-yilda 8,5 foizni va 2022-yilda 8,7 foizni tashkil etgan edi[1]. SOFI tomonidan 2026-yil iyul oyida e'lon qilingan hisobot esa ushbu tendensiyaning davom etayotganini yana bir bor tasdiqlaydi. 2025-yilda global ochlik darajasi taxminan 7,8 foizgacha, ya'ni 645 million kishigacha pasaygan, bu ketma-ket uchinchi yil davomida kuzatilgan pasayishdir. Shu bilan birga, 2024-yilda 2,3 milliard kishi o'rtacha yoki og'ir darajadagi oziq-ovqat noxavfsizligini boshdan kechirgan, bu ko'rsatkich pandemiyagacha bo'lgan darajadan sezilarli yuqori bo'lib qolmoqda[2].

AQSH Qishloq xo'jaligi vazirligining Iqtisodiy tadqiqotlar xizmati tomonidan e'lon qilingan Global oziq-ovqat bahosi hisobotiga ko'ra, 2025-yilda o'rganilgan rivojlanayotgan mamlakatlarda aholi jon boshiga real daromad taxminan 3,7 foizga o'sishi kutilgan, natijada oziq-ovqat yetishmovchiligidan aziyat chekuvchilar soni 26 foizdan ortiqroqqa qisqarib, 604,2 million kishini tashkil etmoqda. Ayni paytda, Saxro Osti Afrikasi davlatlari o'rtasida oziq-ovqat yetishmovchiligi ulushi 26,9 foizga yetib, mintaqa bo'yicha eng yuqori ko'rsatkich sifatida qayd etilgan. Ushbu natija, daromadlar o'sishining global miqyosda notekis taqsimlanishini yana bir bor tasdiqlaydi[3].

Ushbu dinamik statistik manzara ortida daromadlar bilan oziq-ovqat xavfsizligi o'rtasidagi bog'liqlikni izohlovchi turli nazariy-konseptual yondashuvlar mavjud, biroq mavjud ilmiy adabiyotlarda ular ko'pincha bir-biridan ajratilgan holda, alohida-alohida o'rganilgan. Ba'zi tadqiqotlar faqat huquqiy imkoniyatlar mantig'iga, boshqalari faqat iste'mol nazariyasiga yoki faqat institutsional-strukturaviy tahlilga tayanishini ko'rish mumkin. Ushbu yondashuvlarni yagona tizimga birlashtiruvchi, ularning kuchli va zaif tomonlarini qiyoslovchi nazariy tahlil ishlab chiqilmagan. Shu sababli ushbu maqolamizning maqsadi aholi daromadlari va oziq-ovqat xavfsizligi o'rtasidagi bog'liqlikni tushuntiruvchi asosiy nazariy-konseptual yondashuvlarni tizimlashtirish, ularni tahlil darajasi va daromadga munosabati bo'yicha tasniflash hamda bu yondashuvlarning amaliy asosililigini so'nggi uch yillik xalqaro va milliy statistik ma'lumotlar yordamida ko'rsatishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Daromad va oziq-ovqat xavfsizligi o'rtasidagi bog'liqlikni tushuntirishga qaratilgan birinchi va eng asosiy nazariy izlanish bu Amartya Senning huquqiy imkoniyatlar nazariyasi hisoblanadi. Ushbu yondashuvga ko'ra, ochlik oziq-ovqat mahsulotlarining taqchilligida emas, balki uy-xo'jaliklarning mavjud daromad, mulk va ijtimoiy huquqlar orqali oziq-ovqatga sotib olish imkoniyati ularning "huquqiy to'plami" qisqarishidan kelib chiqadi deb tushuntiriladi. Sen tarixiy ochlik hodisalarini tahlil qilib, ular ko'pincha umumiy oziq-ovqat taqchilligi bo'lmagan sharoitda ham, faqat ma'lum guruhlarining xarid qobiliyati keskin pasayishi sababli yuzaga kelganini ko'rsatib o'tgan[4].

Ushbu nazariy asosga tayanib, FAO 1996-yilgi Rim deklaratsiyasida oziq-ovqat xavfsizligining amaliy jihatdan qo'llaniladigan to'rt ustunli konsepsiyasini taklif etdi: mavjudlik, iqtisodiy va jismoniy imkoniyat, iste'mol va vaqt bo'yicha barqarorlik[5]. Bu konsepsiyada daromadlar aynan "imkoniyat" ustuniga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi omil sifatida qaraladi, chunki uy-xo'jaliklarining bozorda oziq-ovqat sotib olish qobiliyati uning real daromadi va oziq-ovqat narxlari nisbatiga bog'liq.

Iqtisodiy nazariyalarda daromad va iste'mol o'rtasidagi bog'liqlikni tushuntiruvchi yana ikkita muhim konsepsiya mavjud. Ulardan birinchisi-Engel qonuni, unga ko'ra daromad o'sishi bilan uy xo'jaliklari daromadining oziq-ovqatga sarflanadigan ulushi nisbatan kamayadi. Ushbu qonuniyat keyinchalik ko'plab mamlakatlar bo'yicha xalqaro taqqoslama tadqiqotlarda yana bir bor tasdiqlangan. Ikkinchisi esa Milton Fridmanning doimiy daromad gipotezasi[6] hamda Franko Modilyani va Richard Brambergning hayotiy sikl gipotezasi[7], ularga ko'ra uy xo'jaliklarning iste'moli, jumladan oziq-ovqatga oid xarajatlari, joriy daromaddan ko'ra kutilayotgan uzoq muddatli daromadga ko'proq bog'liq bo'ladi. Bu nazariyalar, o'z navbatida, nima uchun daromaddagi vaqtinchalik o'zgarishlar doimiy daromad o'sishiga qaraganda oziq-ovqat xavfsizligiga kamroq ta'sir ko'rsatishini tushuntiradi.

Robert Fogel tomonidan ishlab chiqilgan inson kapitali va fiziologik nazariya esa, daromad-oziqlanish bog'liqligini boshqa tomondan, ya'ni teskari ta'sir orqali tahlil qiladi. Yetarli darajada oziqlanish mehnat unumdorligi va inson salomatligini oshiradi, bu esa o'z navbatida daromadlar o'sishiga xizmat qiladi. Ushbu "oziqlanish-daromad" o'zaro bog'liqligi past daromadli mamlakatlarda nima uchun qashshoqlik va oziq-ovqat xavfsizligi o'zini-o'zi mustahkamlovchi tarzda saqlanib qolishini tushunishga yordam beradi[8].

Daromadlar haqidagi mikroiqtisodiy yondashuvlardan farqli o'laroq, Filip MakMaykl tomonidan ishlab chiqilgan oziq-ovqat iste'moli nazariyasi ushbu masalaga tarkibiy-institutsional nuqtai nazardan yondashadi[9]. Unga ko'ra oziq-ovqat xavfsizligi nafaqat xo'jalik yoki milliy daromad darajasi, balki global agrar-savdo tizimidagi kuch munosabatlari, davlatning siyosati va institutsional muhit bilan belgilanadi. Ushbu yondashuv, xususan, nima uchun o'rtacha daromadga ega bo'lgan ba'zi mintaqalarda oziq-ovqat xavfsizligi kutilganidan past bo'lishini tushuntiradi.

Amaliy o'lchov darajasida "Economist Impact" jurnali tomonidan har yili e'lon qilinadigan Global oziq-ovqat xavfsizligi indeksi va AQSH Qishloq xo'jaligi vazirligining Global oziq-ovqat bahosi metodologiyalari yuqoridagi nazariy yondashuvlarni bir-biriga bog'lab, aholi jon boshiga daromad, narxlar va kaloriya me'yorlarini birlashtirgan holda amaliy baholash asoslarini taqdim etadi. Bu metodologiyalar daromadni asosiy, ammo yagona bo'lmagan omil sifatida ko'radi.

O'zbekiston misolida daromad-qashshoqlik-oziq-ovqat xavfsizligi bog'liqligi CERR, Jahon banki va BMT Taraqqiyot dasturi tomonidan chuqur o'rganilgan. UNDPning ko'p o'lchamli qashshoqlik indeksi bo'yicha pilot hisoboti qashshoqlikni faqat daromad orqali emas, balki oziq-ovqat sotib olishga bo'lgan

real imkoniyat, ta'lim va sog'liqni saqlash kabi bir necha o'lchamlar orqali baholash zarurligini ko'rsatgan, bu esa Sen tomonidan asos solingan ko'p o'lchamli yondashuvning amaliy tasdig'idir.

Adabiyotlar tahlilining umumiy natijasi shuni ko'rsatadiki, mavjud nazariy yondashuvlarning har biri daromad-oziq-ovqat xavfsizligi bog'liqligining faqat bir qismini yoki mikro darajadagi xarid qobiliyatini, yoki iste'mol dinamikasini, yoki institutsional-tarkibiy omillarni izohlaydi. Ularni yagona tizimda birlashtiruvchi nazariy tasnif hozircha yetarlicha shakllantirilmagan. Aynan shu bo'shliq ushbu tadqiqotning ilmiy zaruriyatini belgilab beradi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda nazariy va qiyosiy tahlil usuli qo'llanilgan. Tadqiqot ikki bosqichda amalga oshirilgan. Birinchi bosqichda daromad va oziq-ovqat xavfsizligi o'rtasidagi bog'liqlikni izohlovchi asosiy nazariy yondashuvlar aniqroq qilib aytganda, huquqiy imkoniyatlar yondashuvi, FAOning to'rt ustunli konsepsiyasi, Engel qonuni, doimiy daromad va hayotiy sikl gipotezalari, inson kapitali nazariyasi, oziq-ovqat rejimlari nazariyasi ikkita mezon bo'yicha tasniflangan.

Ikkinchi bosqichda taklif etilgan konseptual tasnifning amaliy asosililigini ko'rsatish maqsadida so'nggi uch yillik xalqaro va milliy statistik ma'lumotlar jalb etilgan. Xalqaro darajada FAO, IFAD, UNICEF, JSST va JSSTning SOFI 2025 va 2026-yilgi hisobotlari, shuningdek AQSH Qishloq xo'jaligi vazirligining Global oziq-ovqat bahosi hisoboti hamda "Economist Impact" jurnali tomonidan e'lon qilingan Global oziq-ovqat xavfsizligi indeksi ma'lumotlaridan foydalanilgan. Milliy darajada O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi, Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi CEFR hamda Jahon banki tomonidan 2025-yil dekabrda e'lon qilingan qashshoqlik va daromadlar tahlili hisobotidan foydalanilgan.

TAHLILLAR VA NATIJALAR

Nazariy yondashuvlarni tahlil darajasi va daromadga munosabati bo'yicha tasniflash natijalari 1-jadvalda umumlashtirilgan.

1-jadval

Daromadlar va oziq ovqat xavfsizligi o'rtasida bog'liqlikning nazariy asoslari

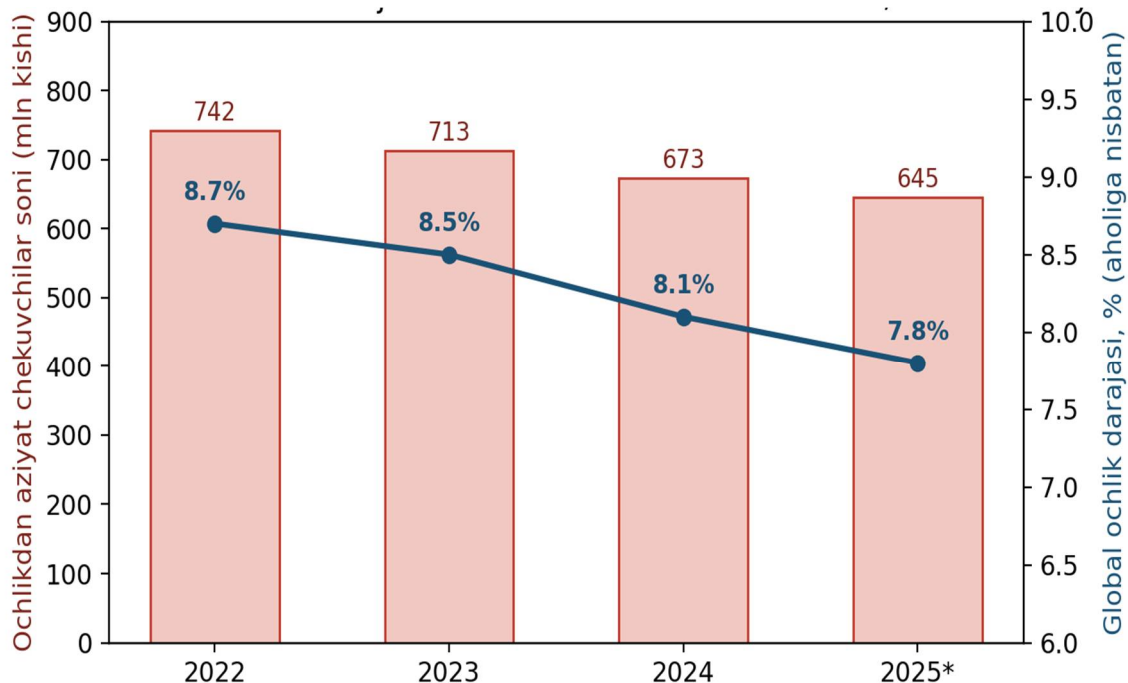
Nazariy yondashuv	Asosiy mualliflar	Tahlil darajasi	Daromadga munosabati
Huquqiy imkoniyatlar (entitlement) yondashuvi	Sen (1981)	Mikro (xo'jalik)	Statik - real xarid qobiliyati
To'rt ustunli konsepsiya	FAO (1996)	Mikro va makro	Statik - imkoniyat ustuni
Engel qonuni	Engel; Houthakker (1957)	Mikro (xo'jalik)	Statik - byudjet ulushi
Doimiy daromad / hayotiy tsikl gipotezasi	Friedman (1957); Modigliani, Brumberg (1954)	Mikro (xo'jalik)	Dinamik - kutilgan daromad
Inson kapitali / oziqlanish nazariyasi	Fogel (1994)	Mikro-makro o'zaro ta'sir	Dinamik - teskari aloqa
Oziq-ovqat rejimlari (food regimes) nazariyasi	McMichael (2009)	Makro (global/milliy)	Dinamik - strukturaviy o'zgarish

Manba: muallif izlanishlari asosida tayyorlandi.

1-jadvaldan ko‘rinib turibdiki, mikro darajadagi yondashuvlar Engel qonuni, daromadni xo‘jalik xarid qobiliyati orqali izohlasa, makro darajadagi yondashuvlar institutsional va strukturaviy omillarga urg‘u beradi. Bu ikki daraja o‘rtasidagi bog‘liqlikni so‘nggi statistik ma‘lumotlar yordamida tekshirib ko‘ramiz.

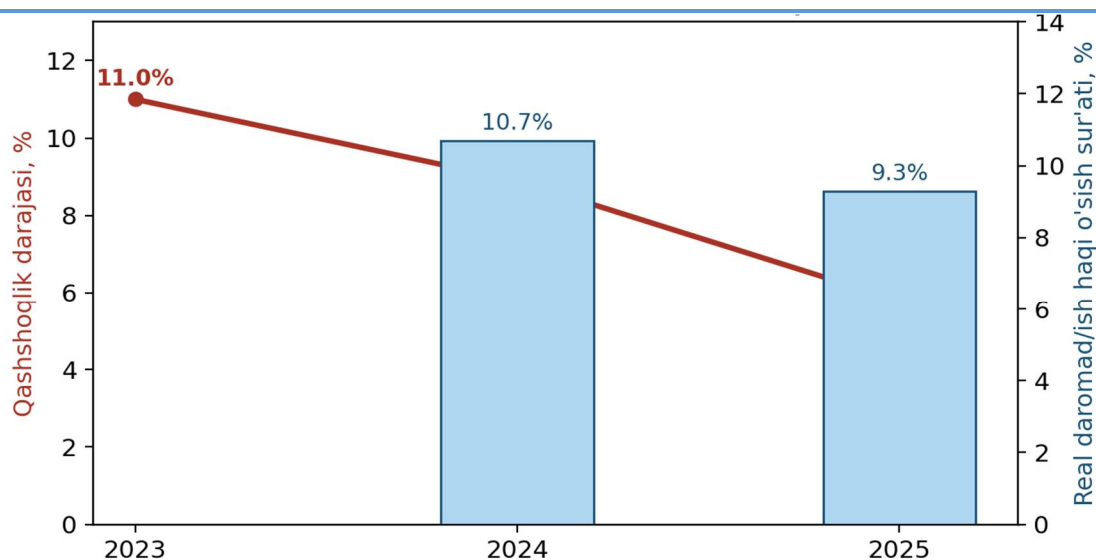

Manba: muallif tomonidan SOFI 2025, SOFI 2026 hisobotlari asosida tuzilgan.

1-rasm. Global ochlik darajasi va son ko‘rsatkichi dinamikasi, 2022-2025-yillar

SOFI 2025 va SOFI 2026 hisobotlari ma‘lumotlariga ko‘ra, global ochlik darajasi 2022-yildagi 8,7 foizdan 2025-yilda 7,8 foizgacha pasaygan, bu ketma-ket uchinchi yil davomida kuzatilgan ijobiy tendensiyadir. Biroq bu umumiy pasayish tendensiyasi mintaqalar kesimida keskin farq qiladi. Jumladan, AQSH Qishloq xo‘jaligi vazirligining GFA hisobotiga ko‘ra, Osiyo mintaqasida oziq-ovqat yetishmovchiligi darajasi aholi jon boshiga daromadning 4,9 foizga o‘sishi hisobidan 2024-yildagi 15,4 foizdan 2025-yilda 8,1 foizgacha, ya‘ni deyarli ikki barobar pasaygan. Bu natija doimiy daromadlar gipotezasi va imkoniyatlar yondashuvining amaliy tasdig‘idir. Shu bilan bir vaqtda, Saxro Osti Afrikasi mamlakatlarida garchi ushbu mintaqada ham daromadlar o‘sishi kuzatilgan bo‘lsada, oziq-ovqat yetishmovchiligidan aziyat chekuvchilar ulushi 26,9 foizga yetib, barcha mintaqalar orasida eng yuqori ko‘rsatkich sifatida qayd etilgan. Bu farq shuni ko‘rsatadiki, daromadlar o‘shishining o‘zi kifoya emas, agar bu o‘shish institutsional beqarorlik, mojarolar yoki iqlim omillari bilan cheklansa, oziq-ovqat xavfsizligiga ta‘siri sezilarli darajada pasayadi natijada esa oziq-ovqat rejimlari nazariyasining amaliy dolzarbligini tasdiqlaydi.

Manba: muallif tomidan CERR, Milliy statistika qo'mitasi va Jahon banki ma'lumotlari asosida tuzilgan.

2-rasm. O'zbekistonda qashshoqlik darajasi va real daromadlar o'sish sur'ati dinamikasi, (2023-2025 yillar)

CERR, Milliy statistika qo'mitasi va Jahon banki tomonidan 2025-yil dekabrda e'lon qilingan tahlilga ko'ra, O'zbekistonda qashshoqlik darajasi 2023-yildagi 11 foizdan 2024-yilda 8,9 foizgacha va 2025-yilda 5,8 foizgacha, ya'ni uch yil ichida deyarli ikki barobar pasaygan, natijada 2025-yilning o'zida 302 ming oila qashshoqlik chegarasidan chiqarilgan. Bu davrda real daromadlar 2024-yilda 10,7 foizga o'sgan, 2025-yilda esa real ish haqi 9,3 foizga oshgan. Masalaning muhim jihati shundaki, O'zbekistonning milliy qashshoqlik chegarasi bevosita oziq-ovqat va nooziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan minimal iste'mol xarajatlari asosida hisoblanadi. Bu esa Engel qonunining amaliy qo'llanilishi va daromad-oziq-ovqat xavfsizligi bog'liqligini statistik jihatdan bevosita kuzatish imkonini beruvchi noyob institutsional xususiyatdir. Shu bilan birga, Jini koeffitsientining nisbatan barqaror darajada saqlanib qolishi shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillardagi daromadlar o'sishi nisbatan keng qamrovli bo'lgan, bu esa imkoniyatlar yondashuvida ta'kidlanganidek, qashshoqlikning tezkor pasayishiga xizmat qilgan.

Umumlashtirib aytganda, olingan natijalar shuni tasdiqlaydiki, hech bir yakka nazariy yondashuv daromad-oziq-ovqat xavfsizligi bog'liqligini to'liq izohlay olmaydi. Mikro darajadagi yondashuvlar daromad o'sishining xo'jalik darajasidagi ta'sir mexanizmini tushuntirsa, makro darajadagi yondashuvlar bu ta'sirning nima uchun mintaqalar kesimida notekis namoyon bo'lishini izohlaydi. Ushbu ikki daraja faqat birgalikda qo'llanilgandagina daromad-oziq-ovqat xavfsizligi bog'liqligining to'liq manzarasini beradi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari aholi daromadlari va oziq-ovqat xavfsizligi o'rtasidagi bog'liqlikni izohlovchi asosiy nazariy-konseptual yondashuvlarni tizimlashtirish

va tasniflash imkonini berdi. Tahlil shuni ko'rsatdiki, mavjud yondashuvlar huquqiy imkoniyatlar yondashuvi, FAOning to'rt ustunli konsepsiyasi, Engel qonuni, doimiy daromad va hayotiy tsikl gipotezalari, inson kapitali nazariyasi hamda oziq-ovqat rejimlari nazariyasi - tahlil darajasi va daromadga munosabati bo'yicha farqlanadi, biroq ular bir-birini istisno qilmaydi, balki bir-birini to'ldiradi.

2023-2025-yillarga oid xalqaro statistik ma'lumotlar tahlili shuni tasdiqladi: daromadlar o'sishi bilan oziq-ovqat xavfsizligi o'rtasida umumiy ijobiy bog'liqlik mavjud. Biroq bu bog'liqlik institutsional beqarorlik yoki mojarolar mavjud bo'lgan sharoitda sezilarli darajada zaiflashadi. O'zbekiston tajribasi esa mikro va makro darajadagi mexanizmlarning birgalikda ishlashiga - keng qamrovli daromad o'sishi, barqaror Jini koeffitsienti hamda oziq-ovqat xarajatlariga asoslangan milliy qashshoqlik chegarasi orqali - yaqqol misol bo'ladi.

Aholi daromadlarining o'sishi oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning zaruriy, ammo yagona shart emas. Uni institutsional islohotlar, narxlar barqarorligi, ijtimoiy himoya tizimlarining kengaytirilishi hamda daromadlar taqsimotining tengligini oshirishga qaratilgan siyosat bilan uyg'unlashtirilgandagina barqaror va uzoq muddatli natija berishi mumkin. Ushbu xulosalar O'zbekiston uchun ham, boshqa rivojlanayotgan mamlakatlar uchun ham amaliy ahamiyatga ega bo'lib, Barqaror rivojlanish maqsadlariga, xususan SDG 2-bandiga erishish yo'lidagi milliy siyosatni shakllantirishda hisobga olinishi maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. <https://www.fao.org/newsroom/detail/global-hunger-declines--but-rises-in-africa-and-western-asia--un-report/en>
2. <https://www.fao.org/publications/fao-flagship-publications/the-state-of-food-security-and-nutrition-in-the-world/en>
3. https://ers.usda.gov/sites/default/files/_laserfiche/publications/113294/GFA-36.pdf
4. Sen, A. (1981). Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation. Oxford: Clarendon Press.
5. <http://www.fao.org/docrep/003/w3613e/w3613e00.htm>
6. Friedman, M. (1957). A Theory of the Consumption Function. Princeton: Princeton University Press.
7. Modigliani, F., & Brumberg, R. (1954). Utility Analysis and the Consumption Function: An Interpretation of Cross-Section Data. In K. Kurihara (Ed.), Post-Keynesian Economics. New Brunswick: Rutgers University Press.
8. Fogel, R. W. (1994). Economic Growth, Population Theory, and Physiology: The Bearing of Long-Term Processes on the Making of Economic Policy. American Economic Review, 84(3), 369-395.
9. McMichael, P. (2009). A Food Regime Genealogy. Journal of Peasant Studies, 36(1), 139-169.

Mas'ul muharrir: Beglayev Uchqun

Musahhih: Boltayev Nurali

Sahifalovchi va dizaynerlar: Normurodov Sarvar,
Sharipov Shoxruh

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul hisoblanadi. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqolalar, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: licht-1989@mail.ru

Jurnalning telegram manzili: t.me/agrobiznes_elektronjurnal

Telefon raqami: +998939018320, +998934393000

Jurnal rasmiy sayti: <https://www.agrobiznesjournal.uz>

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali 2023-yil 23-maydan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669225** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №083688

**Manzirimiz: Toshkent viloyati, Qibray tumani,
Universitet ko'chasi, 2-uy**